

Homolya Dávid

Új-régi hangok Gelencén

Gelence híres, az UNESCO világörökség-listáján is szereplő felszei templomát, melynek története egészen az Árpád-korig nyúlik vissza, évente sok ezer érdeklődő keresi föl. Az utóbbi évtizedek látogatói megtekinthették a szakszerűen feltárt XIV. századi freskókat, a restaurált XVII. századi kazettás késő reneszánsz famennyezetet és a XVIII. századi barokk berendezést, melyek különböző stílusuk ellenére bájos összhangot sugároznak. A templombelső egyetlen zavaró részlete a karzaton üresen árválkodó, kifosztott barokk orgonaszekrény volt.

Új hangszer építésére anyagi okok miatt a templom restaurálásának befejezése után még sokáig nem kerülhetett sor. 2003 nyarán Fórika Balázs kézdivásárhelyi kántor társaságában jártam a templomban. Ekkor született meg bennünk a rekonstrukció ötlete. Szerencsére mind az akkori, mind a jelenlegi plébános —Varga Béla és Bereczki István— felkarolta az ügyet. Fórika Balázs odaadó szervezőmunkájának köszönhetően székelyföldi jótékonysági hangversenysorozat indult még abban az évben „Orgonák egymásért” címmel a gelencei hangszer javára. Az új orgona építésével 2011 tavaszán Bors László újtusnádi orgonaépítőt bízták meg, a szakértői feladatok ellátására Bereczki István engem kért fel. A hangszer a templom búcsúján, 2011. november 5-én, Szt. Imre napján szólalt meg először.

Homolya Dávid orgonaművész, orgonaszakértő, zenetanár (Basel). Művészeti diplomáját (orgona, régi zene) Jean-Claude Zehnder és Wolfgang Zerer növendékeként a Bázeli Zeneművészeti Főiskola Régizenei Intézetében, a Schola Cantorum Basiliensisben, nemzetközi szakértői oklevelét a trossingeni OrganExpert mesterképzésben szerezte az erdélyi orgonákról írt dolgozatával.

Hová lett az orgona?

Az orgonaház emberemlékezet óta üresen állt. A legrégebbi képet a hangszerről a gelencei plébánia őrzi 1931-ből, sípok már itt sem láthatók. Gelence falu az évszázadok során nagyot nőtt, és 1853–1899 között új, a felszeinél jóval nagyobb templom épült a falu alszei részén. A felszei templomban csaknem egy évszázadon át nem miséztek, csak vecseryét énekeltek, pap és kántor nélkül. A karzaton és az orgonán talált rengeteg ceruzás, tollas, bicskás bejegyzés, irkafirka arra utal, hogy a hívek és más arra járók az áhítaton túl remekül elszórakoztatták magukat. Emlékként némelyikük magával vitt egy-egy sípot is, és ki tudja, talán a gyerekek játszottak velük az utcán.

Az orgonát bizony nem az „idő vasfoga”, nem is a román megszállás vagy az orosz csapatok, hanem maga a falu vesztegette el. A szelláda a templom helyreállítása alatt még a helyén volt, a karzat újraépítése után azonban a főoltár mögé került, és a nedvességtől teljesen tönkrement. Én már ilyen állapotban találtam 2003-ban.

Egy néhai hangszer nyomában

A megrongálódott, régi, üres orgonaház és az orgona szelládájának roncsai életre keltek bennünk a régészt: nem egyszerűen orgonát szerettünk volna a templomba, hanem visszahozni a visszahozhatatlant... Nehéz indulás volt, ugyanis sem a historia domus, sem a gyulafehérvári Batthyány Könyvtárban föllelhető feljegyzések nem tartalmaztak adatot a hangszer eredetéről, és ezt a roncsok és az üres orgonaszekrény alapján is kilátástalannak tűnt felderíteni. Az egyetlen támpontot a szelepkamrába ragasztott latin nyelvű levéltöredék nyújtotta, melyen Keserű Ferenc nyújtódi plébános aláírása látható. Sajnos további információval ez a töredék nem szolgált. Gál Hunor kutatásának köszönhetően megtudtuk: Keserű 1788 és 1795 között volt plébános a közeli Nyújtódon, az orgonaház —stílusa alapján— azonban nyilvánvalóan korábbi, azaz a levéltöredék nem a hangszer építéséről, hanem egy nagyobb szabású javításról árulkodik, vagy egy esetleges áttelepítésről. Ha áttelepített orgonáról van szó, eredeti helyszínként a levéltöredék alapján a nyújtódi plébániatemplom jöhet elsősorban szóba. Bár a nyújtódi plébánián nem találtunk írásos dokumentumot, amely erre az orgonára utalhatna, mégis körülnéztünk a templomban. A jelenlegi orgona Kolonics István műve a XIX. század második feléből. Az orgonaház egyes részei mintegy fél évszázaddal korábbiak lehetnek. Figyelmünket fölkelte, hogy a hangszer a padlásról kapja a szelet — ugyanis a gelencei orgonaházon talált nyomok szerint eredetileg ennek a hangszernek is így volt megoldva a szélellátása. Ez is áttelepítésre utalhat, hiszen Gelencén nincs nyoma a kazettás mennyezet áttörésének. Méréseket végeztem a nyújtódi templomban, és megállapítottam, hogy ott a gelencei orgona —a mennyezet áttöréséig függőlegesen fölvezetett szélcsatornával— épp a karzat közepén állna. Kétségeink vannak ugyanakkor a nyújtódi tetőszerkezet korát illetően, mivel a templomot a XIX. században átalakították. Maga a karzat is klasszicista stílusú.

Kutatásainkat analóg hangszerek keresésével folytattuk. Sípmű híján külső jegyeket vizsgáltunk. A magyarországi barokk kori pozitívok túlnyomó többsége a mellvédben áll, előre néző homlokzattal, és hátulról játszható. Így volt ez Gelencén is, csakhogy a gelencei orgonának nem csak elöl, hanem hátul, a klaviatúra fölött is volt síphomlokzata. Ilyen kettős homlokzatok az erdélyi orgonatájban leginkább a segesvári szász mesterre, Johannes Baumgartnerre (1724–1758) jellemzőek. Johannes Hahnak (1712–1783) a kolozsvári Szt. Mihály-

templomban álló orgonáján (1753) ugyan szintén találkozunk kettős homlokzattal, de pozitívjain ilyen kialakítás nem fordul elő. Az orgonaház faragványai közeli rokonságot mutatnak Baumgartner szásztyúkosi (Deutsch-Tekes/Ticușul Vechi) orgonájának (1757) díszével. A szalagos-volutás faragványok és a rocaille-motívum korai megjelenési formája Nyugaton már a XVIII. század első felében megtalálható. A gelencei hangszer homlokzati sípmezőinek aránya és ritmusa azonban még korábbi esztétikára vall. Ez a Baumgartnerre igen jellemző, konzervatív ízlés érzékelhető Szásztyúkoson is. A homlokzati síptőke furatai alapján számított fémsíp-menzúrák megegyeznek a szász mester fennmaradt hangszerein mértekkel. Baumgartner 1752-es datálású, ma Kolozsvárt álló hangszerének dokumentálásakor készült fasípsor-kiosztás a furatok alapján változtatás nélkül illik a gelencei orgona fasíp-tőkéire. Ezek szerint orgonánk nagy valószínűséggel Johannes Baumgartner műve. Így már közelebről meghatározható keletkezési ideje is. A mester összes fennmaradt munkája 1750 és 1758 között épült, a szásztyúkosi stílus hasonlósága alapján feltételezzük, hogy a gelencei hangszer is ebből az időszakból származik. Gál Hunor adata szerint egy 1823-as leírás 1766-ból származó hétregiszteres orgonáról tudósít Gelencén. Az évszám szerintünk nem megbízható, valószínűleg a festett kartonon található évszám alapján határozták meg az orgona korát, de lehetséges az is, hogy ekkor került oda a hangszer.

A rövid életű szász mesternek 5 orgonája maradt fenn, egyetlen kivétellel mind 4'-as, vagy 2'-as pozitívok. A hangszerek Szásztyúkos evangélikus, Kisgalambfalva, Gagy és Kisfalud református templomaiban, valamint a Kolozsvári Történeti Múzeumban találhatóak. A fennmaradt orgonákon kívül Csík-szentgyörgy plébániájának csúrében és padlásán fedezte fel Hermann Binder orgonaépítő mester egy tönkrement Baumgartner-orgona maradványait. Baumgartner orgonái egy órasmester precizitásával készült remekművek, bájos hangzásukkal valóságos zenélő ékszerdobozok. Mint már azt a szásztyúkosi példán is láthattuk, Baumgartner orgonái archaizálóknak hatnak, külsejükben a Nyugat-Európában akkor divatos érett, illetve késő barokk (avagy a rokokó) helyett sokszor inkább a XVII. század késő reneszánsz és kora barokk világát idézik. Jó példa erre a homlokzati sípok gazdag, gravírozott díszítése. Legépebben fennmaradt művét, melyet az erzsébetvárosi (Elisabethstadt /Dumbrăveni, Szeben megye) örménykatolikus gyülekezetnek 1752-ben processzióorgonaként épített, már-már anakronisztikus külseje alapján sokáig Johannes Vest (ca. 1630–1694) művének tartották. Baumgartner orgonái technikailag csak kevéssé térnek el egymástól. A fennmaradt hangszerek mint analógiák példaként szolgáltak a gelencei orgona azonosításában és rekonstruálásában.

Ami megmaradt

Az eredeti szelláda roncsait állapotuk miatt alkalmatlannak ítéltük meg az újrafelhasználásra, így azokat konzerválva 2011 novemberében Kézdivásárhelyre szállították. Fórika Balázs orgonatorténeti kiállítást tervez a városban, ahol a gelencei szelládát is kiállítják majd. Bors László orgonaépítő az eredetiség iránti tiszteletből a szelládát korrekciók nélkül másolta le, annak kisebb egyenetlenségeivel együtt. Az egyetlen komolyabb kétely a kancellák alulméretezettségéből fakadt, mivel azonban csak komolyabb átalakítás és a szelláda további átdolgozása mellett lehetett volna a kancellákat magasítani, végül nem a változtatás mellett döntöttünk. Így az új szelláda a szó legszorosabb értelmében az eredeti pontos kópiája.

A diszpozíció

A szelláda átvizsgálása után majdnem teljesen egyértelmű volt a hangkép:

Manuál: C/E-c³, 45 hang

Fedett fuvolák: 8', 4',

Principálkar: 4' (nagy részt elülső homlokzat), 2', Quint 1 1/3' (részben hátsó homlokzat), 1' és egy nehezen megállapítható, magas hangfekvésű sor.

Az 1' és a legmagasabb sor csúszkái bőrrel össze voltak ragasztva, azaz két soros mixtúraként használták őket. Erre az állapotra utalnak a klaviatúra fedelén a regiszterkapcsolóknak kimart vájatok is: csak hat regiszterkapcsoló helye látszik. Az improvizatív ragasztás és a szelládaroncsok azonban arra engedtek következtetni, hogy eredetileg külön regisztrálható sorok voltak. Feltételezzük, hogy a csúszkák összeragasztása és a fedél annak a beavatkozásnak az eredménye, melynek során Keserű Ferenc levele bekerült a szelepkamrába. Mi a hétregiszteres, föltételezett eredeti állapotot kívántuk rekonstruálni. Meg kellett állapítanunk, mi lehetett a hiányzó sor. Lábszám szerint ugyan logikus volna a 2/3', az erdélyi orgonatáj fennmaradt barokk mixtúrái azonban nem ilyen logika szerint épültek. Baumgartner fennmaradt hangszerein az 1' a legmagasabb sor, ez a kolozsvári hangszeren a „Mixtur” nevet viseli. Feltehetően a többi orgonán is mixtúraként jelölte az 1'-as regisztert. Ez a jelenség közeli rokonságot mutat a sok fennmaradt erdélyi pozitívorgona kizárólag oktávso-rokból álló mixtúráival. Johannes Hahn vérdi (Ward / Várd, ma Kolozsvárt) és Johannes Prause felméri (Felmern / Felmer, ma Fogarason) hangszerei jó példák erre, mindkettőnek eredeti, háromsoros oktávmixtúrája van. További érdekesség, hogy az egyik legépebben fennmaradt erdélyi barokk orgonán, a csehétfalvi unitárius templom kis hangszerén (ismeretlen mester, Prause-iskola, 1841) a legmagasabb sor, mely 1' jelzésű, valójában egy egysoros mixtúra-pótlék. Ez 1/2'-ről indul, majd minden oktávban repetál. Ezek a hangszereken az egyetlen Quint-sor 1 1/3'-as. Nincs tudomásom magasabb, külön

regisztrálható quintsor előfordulásáról. Ennek megfelelően mi sem diszponáltunk quintet a legfelső sorba. A leglogikusabb regiszter tehát a $\frac{1}{2}$ -as lenne, melyre nincs analógiánk Baumgartnertől. A Csehétfalván megismert koncepcióból kiindulva úgy döntöttünk, hogy a legfelső sort $\frac{1}{4}$ '-ről indítjuk, színes, cimbelszerű fényt adva az alsó két oktávnak. A sorok a Baumgartnernél és kortársainál jellemző felső határ elérésével repetálnak $\frac{1}{8}$ lábnál, azaz c^5 -nél. A hátsó homlokzat optikailag nem engedte meg az $1 \frac{1}{3}$ -as quint repetálását, Hermann Binder közlése alapján ez egybevág a kolozsvári hangszer quintjével, mely szintén végig ki van építve. A XVIII. századi Erdély divatos mellékregiszterének, a „Pauck“-nak (dob, nyitott fasíp 4' C és Cisz egyszerre) a hangrekesze szintén látható a régi szelládán, ezt a regisztert a kolozsvári hangszer analógiájára rekonstruálta Bors László. A roncsok közt megmaradt a régi Tremulant egy alkatrésze is, ez indokolta egy ún. Kanaltremulant beépítését. Mindkettő regiszterkapcsolójának helyét megtaláltuk az orgonaház alsó részén, a hátsó oldalon. A regiszterek nevét az erzsébetvárosi orgonával ellentétben latinul tüntettük fel (Gagy orgonáján is latin regiszterfeliratok találhatóak), a kor hagyományainak megfelelően lábszámok nélkül. Baumgartner példáján a legmagasabb sort ($\frac{1}{4}$ ') Mixturának kereszteltük. Így a diszpozíció:

Copula major, Copula minor, Principal, Octave, Quinte, Superoctave, Mixtura, Tympani, Tremulant.

A sípmű

Az analóg hangszereknél mért és az általunk számított menzúra megegyezett, ez alapján készítette el Bartis Szabolcs gyergyószentmiklósi orgonaépítő a fém-sípokat. Az anyaghasználat már több fejtörést okozott, Baumgartner kolozsvári orgonájánál nagyon magas százalékarányban van ón az ötvözetben (90% fölött) mind a homlokzati, mind a belső sípoknál. Kisfaludon szintén magas százalékban óntartalmú az anyag, Kisgalambfalván azonban 50% körülire becsülte Bors László a belső sípokot és 70% fölöttire a homlokzatot. Sajnos idő hiányában nem volt lehetőség pontos laboranalízist készíttetni. Mivel Gelence rendhagyó vonásokat is mutatott a fennmaradt Baumgartner-orgonákhoz viszonyítva, a kisgalambfalvihoz hasonló rendhagyó anyaghasználat mellett döntöttünk. A homlokzati sípok díszítésén is sokat gondolkoztunk. Baumgartner rendszerének logikája szerint a szimmetrikus sípmezőkben a középső és az attól számított minden második síp díszített, a mezőt pedig mindig díszítetlen síp szegélyezi. Orgonáin egy szimmetrikus sípmezőben 7 síp áll. Gelencén azonban 9 síp van minden mezőben, melyet a térben előreugró, mozgalmos síptornyokkal magyarázhatunk. A kolozsvári példa szerint a homlokzat középső, legnagyobb sípja rombuszos, a többi síptükör középső sípja spirálos gravírozású, a spirál iránya a szimmetriának megfelelően ellentétes a két oldalon. A többi gravírozott síp hullámvonalakkal van díszítve. Ezt a logikát

követve Gelencén csak a három homlokzati sípmező középső sípjait gravírozattuk, a középső, egyben legnagyobb síp rombuszos, a két másik ellentétes irányban futó spirálos gravírozású, így a legfontosabb motívumok megjelennek a homlokzaton, és gravírozatlan sípok állnak kétoldalt, a lizénák mellett. Sem a homlokzati, sem a belső sípokat nem polírozattuk, a homlokzat ciklingelt felülete sokkal jobban illik a templom ódon hangulatához, mint a tükörfény.

A fasípsorok anyagának megválasztása érdekes kísérletre adott lehetőséget. Sokan vallják az Andreas Werckmeisterre visszavezethető teóriát, hogy a hangra elhanyagolható hatással van a sípok anyaga, hisz nem a sípfal, hanem csak a levegőnyaláb és a légoszlop rezonálnak. Ezen elmélet képviselői szerint az ún. fehér hang, azaz a síp nem harmonikus „háttérzaja” hozhatja csak rezgésbe a síp falát. Mivel a fehér zaj az intonáció, különösképpen a fogazásos intonáció során az alig érzékelhető tartományba szorul vissza, az elmélet szerint a sípfal rezonanciája is elhanyagolható lesz. A rekonstruálandó fasípok anyagának meghatározásakor végzett kísérlet nem látszott igazolni a fenti elméletet. Bors László próbasípokot készített azonos menzúra szerint historikus és új anyagból. A régi anyag kb. másfél évszázados, kiváló minőségű fenyő, mely tűzifának szánt deszkákból lett gondosan kiválogatva. Ennek egyértelműen intenzívebb hangja a régi anyag használatáról győzött meg minket: a sípfal intenzív rezonanciáját még kézzel is kitűnően lehetett érzékelni. A nyomok alapján a gelencei hangszerben a fasípok raszterben álltak, azaz nem voltak megakasztva, ennek megfelelően épült a kópia is. Ennek a kialakításnak köszönhetően a sípfal szabad rezonanciáját a hangszerben a rögzített sípoknál sem gátolja semmi. Ilyen megoldásra csak egyetlen, a XVII. századból származó analógiát ismerek Erdélyből, a bodolai (Brassó megye) orgonán (ismeretlen mester, kb. 1650, ma Brassóban áll).

Baumgartner mindig erdei fenyőből készítette fasípjait, a magok, a vorschlagok, a síplábak, valamint a dugók csertölgyből készültek. Ennek megfelelően jártunk el mi is. Az általunk használt régi anyag kiváló hatását viszont nem javította a Baumgartnerre jellemző, felsőajkakon használt keményfa betét vagy a szintén előforduló keményfa előlap, ezért az optimális hangzás érdekében azok nélkül épültek a fasípok. A 4' fedett regiszter felső oktávja c^3 -tól Baumgartnerre jellemzően forrasztott, fedett fémsíp.

Hangzás

Számunkra a legnagyobb kihívás az archaikus barokk hangzás elérése volt. Ezt a meglévő menzúrák mellett a hangmagasság helyes meghatározásával, a stílusra jellemző egyenetlen temperatúrával és alacsony szélnyomáson történő megfelelő intonációval kívántuk elérni. A hangmagassághoz jó támpontot nyújtottak Baumgartner és kortársainak hangszerai, melyeknél az a^1 465–470 Hz körül mozog. A gelencei orgonán az a^1 16 C° környékén eléri a 470 Hz-et, a nagy éves hőingadozás miatt az orgona hangmagassága télen jelentősen

csökken. Pap Zoltán székelyudvarhelyi orgonaépítő közlése alapján két erdélyi hangszer eredeti hangolását ismerem, melyeket Johannes Prause marosvásárhelyi (1783) és Johannes Gooß csíkdelnei (1834) hangszereinek helyreállításakor sikerült rekonstruálnia. Ezek közül különösen érdekes a csíkdelnei hangolás. Ez lényegében egy módosított $\frac{1}{4}$ kómmás középhanagos temperatúra, mely ennek az archaikus rendszernek egy nagyon megkésett példája. Feltételezzük, hogy a délnémet területen a XVIII. század első felében használt módosított középhanagos rendszerek Erdélyre is jellemzőek voltak, ezért Gelence esetében is egy ilyen hangolás jöhetne szóba. Gondolnunk kellett azonban a liturgiára és a templom remélhetőleg egyre intenzívebb zenei életére is. Nem akartunk tehát használhatatlan hangnemeket. Ennek alapján kidolgoztam egy hangolást, mely a középhanogolás irodalmában frekventáltan használt akkordoknak nagyon kedvez, de amelyben a rossz tercek nem haladják meg jelentősen a pythagorasi tercet. Így megjelenik valami a középhanogú karakterből, de a hangolás lehetővé teszi későbbi korok irodalmának előadását is, olyan művek esetében, melyeknél az orgona hangterjedelme és a rövid mélyoktáv sem akadály.

Az intonáció volt a legkényesebb munkafázis. Európa-szerte nagyon kevés hangszer maradt meg feltételezhetően eredeti intonációval. Talán Olaszországban és Spanyolországban lelhetőek fel legnagyobb számban nem módosított hangú orgonák. Délnémet területen a maihingeni Baumeister-orgona az iskola-példa eredeti barokk intonációra, itt ugyanis dokumentáltan nem nyúltak a hangszerhez közel kétszáz évig. A pappenheimi Crapp-orgonán szintén nyomon lehet követni barokk intonációs tendenciákat. Erdélyben kései építési ideje ellenére Csehétfalva orgonáján talákoztam feltehetően eredeti barokk intonációval. Az ezeken a hangszeren vizsgált, egymással igen rokon tendenciák alapján intonáltuk a gelencei hangszert is. Minden hangfekvésben az emberi fül életani szempontból legérzékenyebb tartományát vagy az ahhoz legközelebb eső rész- vagy alaphangokat igyekeztünk kiemelni, ennek köszönhetően polifon játék esetén minden szólam mozgását jól érzékelhetjük. A másik fontos alapelv a vokális intonáció volt, melynek során a 8' és 4' regiszterek mássalhangzóként ható előhangjait, a modern gyakorlattal ellentétben, nem próbáltuk eltüntetni, hanem legfeljebb finomítani. A principál 4' nagy- és kisoktávjában hallható egy kisebb „befúvási” szakasz, mely a maglapnak az első felhangot erősítő mély helyzetéből adódik. Ez a jelenség egyébként Csehétfalván kitűnően vizsgálható.

Sok régi kisorgonán vizsgáltuk 8' és 4' fődött regiszterek összhatását, a legtöbb helyen olyan jól olvad egy színné a két regiszter, hogy szakmabeliek is 8' nyitott fuvolának vagy faprin cipálnak vélték együttesüket. Meggyőződésünk szerint a 8'-as és 4'-as fedett fuvolák együttes funkciója ezeken a pozitívorgonákon a 8' nyitott regiszter, a principál pótlása lehetett, ennek megfelelően intonáltuk a két faregisztert Gelencén is. Fontos továbbá az egymagában használt 4' fuvola consort-funkciója, melyet a kor regisztrációs hagyománya tesz indokolttá. Az egymagában regisztrált 8'-as fődött szerepe általában a continuo

volt. A hangszert kizárólag a templomtérből hallgatva intonáltuk. Az archaizáló hangzásban nagy szerepe van a szélnyomásnak és a szélellátásnak is. A szélnyomást, fennmaradt Baumgartner-fúvó híján, a fasípok alapján határoztuk meg. 60 vízmm szélnyomáson kezdtünk eredeti felvágással és furatszűkítéssel kialakított sípokot vizsgálni. Bár ez a leggyakrabban előforduló szélnyomás Erdély fennmaradt barokk hangszerein, nekünk ebben az esetben mégis 50 mm közelében tűnt eszményinek a hangzás, úgyhogy erre intonáltuk a sípművet. Az orgona hangja a viszonylag alacsony nyomás ellenére tömörnek és erőteljesnek hat a térben. A szélellátás az eredeti szélláda pontos másolásából következően a levegő-felhasználástól függően igen egyenetlenné is válhat. Az egész principálkart egyetlen mixtúráként kellett intonálni és hangolni nagy levegőfelhasználás mellett. A legmagasabb sor, az 1/4'-as csak egyszerűbb, homofón játék esetén illeszkedik a plénumba, polifon játék esetén vagy gyors passzázsoknál az egyenetlenebbé vált szél miatt instabil lesz a hangja. Igazi funkcióját egy cimberszerű, levegős regisztráció sziporkázó karakterében találtam meg, ahol hangja nem veszít stabilitásából. Jelzésértékű nekem, hogy Baumgartner szokásos plénuma (1'-ig) az orgona hangzásbeli optimumának felső határa. Az orgona hangzás-esztétikájának kulcsa a kiegyenlítetlenség és a változatosság, ez tükröződik a hangolásban, az intonációban és a szélellátásban is. A hangindítás és az artikuláció a billentéssel igen jól differenciálható. Ezen tulajdonságoknak köszönhetően orgonánk hangja a megtévesztésig hasonlít érintetlenül maradt barokk testvérei hangjára. Az intonálásnál sokat segített Bartis Szabolcs, segítségéért álljon itt külön köszönet, nélküle nem szólalhatott volna meg a hangszer a búcsún. A gelencei orgonáról lézerlemez is készült, ez nemsokára kapható lesz a templomban és a plébánián. Az ezen felcsendülő darabok közül néhány a világhálón jó minőségben meghallgatható (<http://www.youtube.com/watch?v=HKH0iuJb7-I>).

Szélellátás

A fúvók helyzetére utaló nyomok híján a karzat mögötti gerendákat találtuk optimálisnak az új fúvók elhelyezésére. Két szíjhúzású, többbráncú ékfúvó szolgálta a játszószelet, az alsó fúvóra elektromotor van kötve, így fújtató segítségével is használható a hangszer.

Az orgona külseje

Az igen rozoga orgonaházát meg kellett erősíteni. Az orgonaház legnagyobb része fennmaradt, a márványozást sok helyen retussal kellett kiegészíteni, mivel a szép, márványozott felület erősen megkopott, illetve sok helyen összefirkálták. A helyreállítást Hermann Binder segítségével és útmutatásával

végezte Bors László. A sípmezőket koronázó faragványok esetében minimális mértékben volt szükség kiegészítésekre, az orgonát szegélyező faragványok azonban már erősen hiányosan maradtak meg. A stílus jegyeit figyelembe véve készítettem el a hiányzó rész tervét, melyet *Keresztes Rudolf* újtusnádi asztalos és fafaragó faragott ki. Mindezek mellett az orgonaház patinájából sok megmaradt. Kiemelném a bájos klaviatúrát, mely a kolozsvári Baumgartner-orgona díszes klaviatúrájának kópiája, *Hermann Binder* műve. Meg kell említeni továbbá a mívés kovácsoltvas regiszterkapcsolókat és a játszóasztal fedelének zsanérjait, melyek *Urkon Ferenc* újtusnádi kovácsmester munkái.

Zárszó

Mélységes mély a múltnak kútja — írja Thomas Mann. Szédítő és csodálatos ebbe a kútba belenézni, mert múltunk évszázadok alatt felhalmozott értékeit megismerve nagyon sokat gazdagodhatunk. Ebbe a kútba tekint bele a látogató az Akropoliszon, Velencében sétálva, York katedrálisának üvegablakánál vagy a Louvre kincseit csodálva. Ugyanebbe a kútba tekinthetünk az Európa rejtett zugaiban megbúvó, érintetlen hangú, ódon orgonákat hallgatva. Sokáig úgy tűnt, ez a kút örökre betemetett marad Gelencén, de ahogy ma ismét láthatjuk az Anjou-kori mester szemével Szent László legendáját a templom északi falán, úgy hallhatjuk régi korok muzsikáját is feltámadt orgonánk új-ódon hangjain.

